

Study the Reasons for Translators' Slippage in the Translation Referential Meaning (A Case Study of the Translation the Second Volume of the Book *Al-Ayyam*)

Horiyeh Kokabi Dana

M.A. in Arabic Translation, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

Ali Saedavi

Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

Abstract

The referential meaning, as the primary sense of each word, serves as the foundation for understanding other potential meanings. Consequently, prioritizing the recognition and comprehension of the referent meaning takes precedence over alternative interpretations during translation. However, it is not uncommon for translators to encounter difficulties when conveying the clear, referential meaning of words. In this essay, the authors analyze and evaluate the translation of the second volume of *Al-Ayyam*, focusing on the factors that led to the translator's deviation from the intended referential meaning. The study examines 69 examples from *Al-Ayyam*'s translation, revealing

* Corresponding Author: a.saedavi@basuac.ir

How to Cite: Kokabi Dana, H., Saedavi, A. (2024). Study the Reasons for Translators' Slippage in the Translation Referential Meaning (A Case Study of the Translation the Second Volume of the Book *Al-Ayyam*). *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 13(29), 75-106. doi: [10.22054/RCTALL.2024.75900.1695](https://doi.org/10.22054/RCTALL.2024.75900.1695)

three key factors that contributed to the translator's challenges in selecting appropriate equivalents for referential meanings: 1) misreading or visual errors, 2) lack of attention to the text, and 3) subjective judgment.

Keywords: Book of Al-Ayyam, Taha Hossein, Khadiv Jam, Al-Ayyam Translating, Referential Meaning, Slippage in the Referential Meaning.

Introduction

Whether we consider the translation unit as a word, a sentence, a text, or even a concept, the quest for finding the appropriate equivalent for vocabulary remains essential and effective. Understanding the meaning of sentences or texts does not occur in isolation; it is inherently connected to the vocabulary used. Therefore, when translating a text from one language to another, the translator's initial task should be to assess the meaning of individual words.

Peter Newmark contends that translators who dismiss the translation of individual words in favor of focusing solely on sentences and messages deceive themselves. After all, every sentence or text comprises words, each of which independently carries a meaning that reflects a tangible or abstract reality from the external world. Consequently, many experts prioritize the referential meaning—the genuine and concrete sense of words—over other potential meanings. As long as a translator can convey a word's referential meaning accurately in the target language, there is no need to resort to alternative interpretations.

Nevertheless, it is observed that translators occasionally falter when translating the referential meaning. In this essay, the authors aim to analyze and evaluate the translation of the second volume of Hossein

Khadiojam's book *Al-Ayyam*, specifically addressing the factors that led to deviations from the intended referential meaning.

Literature Review

Numerous studies have explored various aspects of meaning and the quest for equivalence in translation. Among these, the following noteworthy works can be highlighted:

1. **“Pragmatics of Referential Meanings of Words in the Translation Process of Nahj al-Balaghah” (1396-2016)** by Seyyed Mehdi Masboog: In this article, Masboog and colleagues meticulously examine one hundred and twelve words from Nahj al-Balaghah across translations by Mr. Jafari, Dashti, Faqih, and Faiz al-Islam. The study sheds light on challenges faced by translators, including issues related to vocabulary structure, as well as formal and spiritual nuances of the words.
2. **“Research on Translation from Arabic to Persian Based on the Process of ‘Spiritual Equivalence’ (Case Study of the Novel Al-Sakriye)” (1393-2013)** by Adnan Tahmasabi and Siddiqa Jafari: This article delves into the translation process, exploring lexical equivalence and language structures across different lexical and semantic layers, with a focus on Al-Sukariyyeh's novel.
3. **“Types of Meaning in Translation” (1393-2013)** by Alireza Khan Jan: Khan Jan addresses the critical issue of distinguishing between various types of meaning, emphasizing its significance from Halliday's perspective.
4. **“Criticism on the Translation of ‘Al-Ibarat’: A Testimony to the Necessity of Proficiency in Source and Target Languages” (2012)** by Shahriar Gitti and colleagues: Through a critical examination of the translation of the textbook *Al-Ibrate*, the authors discuss common errors and their underlying causes, emphasizing the

challenges faced by translators due to insufficient fluency in both the source and target languages.

5. **“Etymology of Words in Nahj al-Balagha: An Emphasis on Ibn-Faris’s Method” (1391-2013):** Hossein Mu-yadi’s thesis delves into the etymology process of words found in Nahj al-Balagha. By analyzing the semantics and roots of the vocabulary, the study explores Ibn-Faris’s approach and its impact on vocabulary comprehension.

6. **“Pragmatics of ‘Translation Equivalence’ for Words in Quran Translation” (2011)** by Hamidreza Mirhaji and colleagues: This article emphasizes the necessity of considering different semantic layers to achieve translation equivalence. The authors examine the process of equivalence and equality at the word level, highlighting that translations from the Quran often lack sufficient attention to the principle of “translation equivalence.” Translators tend to focus primarily on transferring the referential meaning, often overlooking other semantic layers.

7. **“Text, Metatext, and Analysis of Basic and Relative Meaning: A Comparative Study with Interpretation” (1386-2006)** by Dr. Mohammad Baqer Saeedi Roshan: In this article, the author compares the perspectives of Muslim scholars and contemporary semantic approaches regarding situational meaning and pragmatics as the primary meaning of words, both within and outside the context. The study also explores the relative meaning of words, as understood from the context and text.

Although referential meaning—one of the types of meaning—has been analyzed and evaluated in various books and research, there appears to be a gap in independent research regarding its importance, impact on understanding other meanings, and the factors contributing to translator errors in handling referential meaning during translation.

On the contrary, the focus of this research lies on the referential meaning within the context of equivalence-seeking during the translation of the second volume of *Al-Ayam*. The authors aim to address the following questions:

1. What factors contributed to Khadiojam's errors in translating the referential meaning of certain words?
2. Which factor occurred most frequently?

To achieve this, the authors have extracted 69 examples from the second volume of *Al-Ayam*, where they believe Khadiojam deviated from the intended referential meaning. Due to space constraints, the article provides a select few examples for each factor, followed by an evaluation and analysis using a comparative approach.

Conclusion

By examining 69 examples from the translation of the second volume of the Book "al-ayam", in which Khadiojam seems to have erred in translating the referential meaning, three factors for these slips were identified, which are: misreading or visual error, lack of attention to the context, and application of personal taste. In misreading or visual mistakes, the translator made such slips due to the verbal similarity between the words. This similarity may result from the displacement of a vowel or a letter or the deletion of a letter. In lack of attention to the context, the translator fails to pay attention to the author's descriptions of the characters and their internal or external conditions or makes a wrong impression of them, which ultimately leads to a slip in choosing an equivalent for the referential meaning of some words. Nevertheless, in the application of personal taste, which has the highest frequency among the slips of the translator in translating the referential meaning, based on his taste and discretion, Khadiojam chooses an equivalent that does not fall within the scope of the referential meaning of the word. Now, the translator may apply

changes in the text that make his equivalent seem reasonable and logical, but often these interventions lead to creating a flaw in the overall meaning of the text and ultimately evoke an image in the mind of the reader of the target language, especially the professional reader, that is not intended by the author.

پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی

دوره ۱۳، شماره ۲۹، پاییز و زمستان ۱۴۰۲، ۷۵-۱۰۶

rctall.atu.ac.ir

DOI: [10.22054/RCTALL.2024.75900.1695](https://doi.org/10.22054/RCTALL.2024.75900.1695)

بررسی دلایل لغزش مترجمان در برگردان معنای ارجاعی (مطالعه موردی ترجمه جلد دوم کتاب *الایام*)

حوریه کوبکی دانا کارشناسی ارشد رشته مترجمی زبان عربی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

علی سعیدآوی * استادیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

چکیده

معنای ارجاعی به عنوان نخستین معنای هر واژه، پایه و اساس شناخت معانی دیگر است. از این رو، درک و شناخت معنای ارجاعی بر دیگر معانی رجحان دارد و بهنگام ترجمه نیز مترجم در صورتی مجاز است به معنای دیگر متوسل شود که معنای ارجاعی نتواند پیام و مفهوم را به درستی به زبان مقصد منتقل کند. با وجود این، در موارد بسیاری ملاحظه می‌شود مترجمان در برگردان معنای ارجاعی که معنای واضح و روشن واژگان است، دچار لغزش می‌شوند. نگارندگان این جستار با بهره‌گیری از روش مطالعه مقابله‌ای در نظر دارند با مقایسه ترجمه جلد دوم کتاب *الایام* با متن اصلی به علل و عواملی پردازند که منجر به لغزش مترجم در برگردان معنای ارجاعی شده است. برای این منظور نگارندگان این جستار، ۶۹ مثال از ترجمه *الایام* که به نظر می‌رسد خدیو جم در برگردان معنای ارجاعی آن‌ها دچار لغزش شده، انتخاب کرده و مورد تحلیل و ارزیابی قرار داده‌اند. بررسی این مثال‌ها نشان می‌دهد سه عامل منجر شده که مترجم در گزینش معادل برای معنای ارجاعی برخی واژه‌ها دچار لغزش شود که عبارتند از: ۱- اشتباه خوانشی یا چشمی، ۲- عدم توجه به فضای متن و ۳- اعمال سلیقه.

کلیدواژه‌ها: کتاب *الایام*، طه حسین، خدیو جم، ترجمه *الایام*، معنای ارجاعی، لغزش در معنای ارجاعی.

مقدمه

واحد ترجمه را چه کلمه در نظر بگیریم یا جمله یا متن و یا حتی مفهوم، در نهایت یافتن معادل درست برای واژگان به قوت خود باقی خواهد ماند؛ زیرا دریافت معنای جملات یا متن در خلأ و به دور از واژگان انجام نمی‌شود. بر این اساس، در برگردان متنی از زبانی به زبان دیگر مترجم در گام نخست باید معنای واژگان را ارزیابی کند.

پیتر نیومارک^۱ مترجمانی که ترجمه واژگان را رد می‌کنند و به ترجمه جمله‌ها و پیام‌ها توجه دارند، خودفریفته می‌داند؛ زیرا هر جمله یا متن در نهایت متشکل از واژگانی است که هر یک به طور مستقل و خارج از جمله یا متن، دارای معنایی است که بر واقعیتی فیزیکی یا انتزاعی از جهان خارج دلالت دارد. بر این اساس، بسیاری از صاحب‌نظران معنای ارجاعی را که معنای واقعی و ملموس واژگان است بر دیگر معانی مقدم می‌کنند و تا زمانی که مترجم بتواند واژه‌ای را بر اساس معنای ارجاعی به زبان مقصد برگرداند نباید متوسل به دیگر معانی شود. با این وجود، در موارد بسیاری ملاحظه می‌شود مترجمان در برگردان معنای ارجاعی دچار لغزش می‌شوند. نگارندگان این جستار در نظر دارند با تحلیل و ارزیابی ترجمه جلد دوم کتاب *الایام* به ترجمه حسین خدیوجم به علل و عواملی پردازند که باعث شده مترجم در برگردان معنای ارجاعی دچار لغزش شود.

۱. پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های بسیاری درباره انواع معنا و معادل‌یابی انجام شده که از این میان در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

مسبوق و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله خود با عنوان «کاربردشناسی معنای ارجاعی واژگان در فرآیند ترجمه نهج البلاغه» به بررسی ۱۱۲ واژه از نهج البلاغه در ترجمه‌های جعفری، دشتی، فقیهی و فیض‌الإسلام پرداخته و به چالش‌هایی چون عدم شناخت ساختار واژگان و اقتباس شکلی و معنوی واژگان، اشاره کرده که مترجمان در ترجمه واژگان منتخب با آن‌ها مواجه بوده‌اند.

1. Newmark, P.

طهماسبی و جعفری (۱۳۹۳) در مقاله خود با عنوان «جستاری در ترجمه از عربی به فارسی با تکیه بر فرآیند «معادل‌یابی معنوی» (بررسی موردی رمان *السكریة*)»، فرآیند ترجمه و معادل‌یابی واژگانی و ساختارهای زبانی را در لایه‌های مختلف واژگانی، معنایی با تکیه بر رمان *السكریة* مورد بررسی قرار داده‌اند.

خان‌جان (۱۳۹۳) در مقاله خود با عنوان «انواع معنا در ترجمه» به مسئله تمایز بین انواع معنا و اهمیت آن بر اساس دیدگاه هلیدی^۱ پرداخته است.

گیتی و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله خود با عنوان «نقدی بر ترجمه *العبرات*» منفلوطی بر مبنای ضرورت تسلط بر زبان مبدأ و مقصد» با نقد ترجمه کتاب *العبرات* به خطاهای شایع و علل ایجاد این خطاها و مشکلاتی که مترجم به دلیل عدم تسلط بر زبان مبدأ و مقصد با آن‌ها مواجه می‌شود، پرداخته‌اند.

مؤیدی در پایان‌نامه خود با عنوان «فرآیند ریشه‌یابی واژگان نهج‌البلاغه با تأکید بر روش ابن فارس» با واکاوی بُن معنایی واژگان نهج‌البلاغه به تبیین شیوه ابن فارس و تأثیر این شیوه در فهم واژگان پرداخته شده است.

میرحاجی و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله خود با عنوان «کاربردشناسی اصل «تعادل ترجمه‌ای» واژگان در فرآیند ترجمه قرآن» لایه‌های مختلف معنایی را در دست‌یابی به تعادل ترجمه‌ای ضروری دانسته و فرآیند معادل‌سازی و برابری را در سطح واژگان مورد بررسی قرار داده‌اند و اظهار داشته‌اند که ترجمه‌های ارائه شده از قرآن کریم بیانگر عدم توجه لازم و کافی مترجمان به اصل «تعادل ترجمه‌ای» است، چراکه به طور عموم مترجمان به انتقال معنای ارجاعی آن‌ها پرداخته و از دیگر لایه‌های معنایی غافل بوده‌اند.

سعیدی‌روشن (۱۳۸۶) در مقاله خود با عنوان «متن، فرامتن و تحلیل معنای پایه و نسبی و تطبیق آن با تفسیر» ضمن مقایسه دیدگاه‌های اندیشمندان مسلمان و رویکردهای جدید در معناشناسی به معنای وضعی به عنوان معنای اصلی واژگان خارج از بافت و متن و معنای نسبی واژگان به عنوان معنای برخاسته از بافت و متن پرداخته است.

معنای ارجاعی به عنوان یکی از انواع معنا تاکنون ذیل انواع معنا در کتاب‌ها و پژوهش‌های مختلفی مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته است، اما به نظر می‌رسد در مورد

1. Halliday, M.

اهمیت و تأثیر آن در شناخت و درک معانی دیگر و همچنین درباره علل و عوامل لغزش مترجم در برگردان آن جستاری به‌طور مستقل نگاشته نشده است. از این رو، نگارندگان این جستار، معنای ارجاعی را محور مطالعه خود در معادل‌گزینی در ترجمه جلد دوم کتاب *الایام* قرار داده تا به سؤالات ذیل پاسخ دهند:

- چه عواملی باعث شده خدیوجم در برگردان معنای ارجاعی برخی واژه‌ها دچار لغزش شود؟

- کدام عامل از بسامد بالاتری برخوردار بوده است؟

برای پاسخ به سؤالات پژوهش، نگارندگان ۶۹ مثال از جلد دوم کتاب *الایام* استخراج کرده‌اند که به نظر، خدیوجم در این مثال‌ها در برگردان معنای ارجاعی برخی واژه‌ها دچار لغزش شده است. با توجه به محدودیت حجم مقاله، نویسندگان پس از تقسیم‌بندی مثال‌ها براساس عوامل لغزش برای توضیح هر عامل به ذکر چند مثال اکتفا کرده و با روش مقابله‌ای مورد ارزیابی و تحلیل قرار داده‌اند.

۲. چهارچوب نظری

۲-۱. انواع معنا

لطفی‌پورساعدی در کتاب *اصول و مبانی ترجمه* (۱۳۹۹: ۸۲، ۸۶) شش نوع معنا را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد که عبارتند از: معنای ارجاعی، معنای تجربی، آحاد معنی، معنای همایشی، معنای تقابلی و معنای ضمنی. با در نظر گرفتن محدودیت موجود در نگارش جستارهای علمی از پرداختن به معنای تقابلی و ضمنی صرف نظر کرده و به چهار معنای ارجاعی، تجربی، همایشی و آحاد معنی پرداخته خواهد شد.

۲-۱-۱. معنای ارجاعی

واژگان به‌طور مستقل و خارج از جمله و متن بر معنایی دلالت دارند که حاکی از واقعیت فیزیکی یا انتزاعی است؛ از این نوع معنا با عنوان معنای ارجاعی تعبیر می‌شود و از نظر صاحب‌نظران ترجمه نسبت به سایر معنای ارجحیت دارد؛ یعنی تا زمانی که مترجم بتواند واژه‌ای را براساس معنای ارجاعی ترجمه کند نباید به دیگر معنای متوسل شود (ماندی، ۱۳۹۷: ۹۵). این واژگان در جمله و متن معمولاً از لحاظ معنایی مستقل نیستند و معنای آن‌ها

در ارتباط و هم‌آیی با واژگان دیگر تغییر می‌کند. به عبارت دیگر، «بارهای معنایی هر واژه درون نظام زبانی که با توانش زبانی ارتباط می‌یابد، گسترش یافته و می‌تواند مرتباً در ارتباط با عناصر دیگر، مفاهیم و معانی متعدد و گوناگونی ارائه‌نماید» (باقری، ۱۳۷۴: ۲۹۷) و اینجاست که انواع دیگر معنا نمود می‌یابد.

۲-۱-۲. معنای تجربی

هر واژه با معنای ارجاعی مشخص، ممکن است در پرتو تجارب اجتماعی و بینش‌ها و باورهای مخصوص به جوامع و مردمان آن با معنای دیگری همراه شود که از آن با عنوان معنای تجربی تعبیر می‌شود (لطفی‌پورساعدی، ۱۳۹۹: ۸۴). به عبارت دیگر، معنای تجربی به نسبیّت و تفاوت زبانی در وضع واژگان جهت بیان مفاهیم و مصادیق یکسان از جهان خارج اشاره دارد و نوع جهان‌بینی، تجربه و رویکرد گویشوران هر زبان را نسبت به واقعیات جهان خارج بیان می‌دارد. به عنوان مثال، عرب‌زبان‌ها براساس نگرش و تجربه خود برای «شتر» واژگان متفاوتی چون «السلیل، الحوار، ابن لیون و...» را با توجه به رنگ، سن، سرعت و... وضع کرده‌اند (نظری، ۱۳۹۶: ۱۲۰). این در حالی است که فارسی‌زبانان در مقابل همه این واژگان فقط واژه «شتر» را دارند. بنابراین، در ترجمه این واژگان -در صورت عدم وجود معادل در زبان مقصد- مترجم ناگزیر از بیان مؤلفه‌های معنایی و تشریح آن خواهد بود.

۲-۱-۳. آحاد معنایی

منظور از آحاد معنایی، تجزیه یک واژه به مؤلفه‌ها و عناصر معنایی سازنده‌اش است. به عبارت دیگر، هر واژه از اجزای کوچک‌تر معنایی و به هم پیوسته‌ای تشکیل شده که با تجزیه و تشریح آن به اجزا و عناصر معنایی سازنده‌اش، تمام زوایا و لایه‌های معنایی واژه مشخص و دستیابی به روابط میان واژه‌ها و تفاوت یا تشابه معنایی آن‌ها میسر می‌شود (لطفی‌پورساعدی، ۱۳۹۹: ۸۴). به عنوان مثال، «تمتم» با مؤلفه‌های معنایی {+ [گفتن] + [زیرلب] + [باشتاب] + [غیر واضح و نامفهوم]} تعریف می‌شود و ترکیب این مؤلفه‌ها به معنایی دلالت می‌کند که متفاوت از معنای «قال» است. بنابراین، «تمتم» علاوه بر مؤلفه

معنایی «گفتن» دارای آحاد معنایی دیگری است که مترجم باید هنگام ترجمه آن به زبان فارسی، آن‌ها را مدنظر قرار دهد و مناسب‌ترین معادل را برگزیند.

۲-۱-۴. معنای همایشی

معنای همایشی به عنوان معنایی که یک واژه در سایه معنای واژه‌های دیگر پیدا می‌کند، تعریف شده است (همان: ۸۵). به عنوان مثال، واژه «مات» اگر به طور مستقل و خارج از بافت جمله در نظر گرفته شود به معنای مردن است، اما در بافت جمله و در سایه معنای واژه‌هایی که با آن هم‌نشین می‌شود، ممکن است معنای ارجاعی آن تغییر کند. به عنوان نمونه در عبارت «مات رغبتی فی العمل بحال» (محفوظ، ۲۰۱۰: ۸)، نمی‌توان مات را براساس معنای ارجاعی به فارسی ترجمه کرد و به همین جهت دهقانی آن را به «دیگر رغبتی به کار ندارم» (محفوظ، ۱۳۸۸: ۱۲) برگردانده است.

با توجه به این توضیحات ملاحظه می‌شود که معنای ارجاعی تنها معنایی است که تحت تأثیر شرایطی چون هم‌آیی و هم‌نشینی، بافت و سیاق، فرهنگ و آداب و رسوم و... قرار نمی‌گیرد و در واقع معنای ملموس و بنیادی و اصلی هر واژه است. با این وجود، ملاحظه می‌شود در برخی موارد مترجمان در برگردان آن دچار لغزش می‌شوند. پیش از پرداختن به علل و عواملی که منجر به لغزش در برگردان معنای ارجاعی می‌شود، لازم است تعریفی مختصر از مفهوم «معنا» و «ارجاع» در زبان‌شناسی ارائه شود.

۲-۱-۴-۱. معنا و ارجاع

ارجاع عبارت است از رابطه الفاظ با چیزهای موجود در جهان خارج چون، اشیاء، زمان‌های تقویمی، موقعیت‌ها و... (لوبنر^۱، ۱۳۹۹: ۵۳۶). لوبنر در تعریف خود از ارجاع اضافه می‌کند که «الفاظ به مرجع‌های خود ارجاع می‌دهند، یا گوینده با استفاده از الفاظ به مرجع ارجاع می‌دهد» (همان). این تعریف از ارجاع به دلالت‌های زبانی اشاره دارد؛ یعنی دلالت درون‌زبانی که به «رابطه معنایی واحدهای زبان نسبت به یکدیگر در درون نظام زبان اشاره دارد» و دلالت برون‌زبانی که به «رابطه میان واحدهای زبان نظیر واژه و

1. Lobner, S.

جمله از یک سو و مصداق‌های جهان خارج از زبان اشاره دارد» (صفوی، ۱۳۹۷: ۶۱). به تعبیر دیگر، وقتی گفته می‌شود واژه‌ای به مرجع خود ارجاع می‌دهد منظور، مفاهیم، مؤلفه‌ها و اجزایی است که آن واژه در خود دارد و یا واقعیت و مصداقی است که در جهان خارج بر آن دلالت می‌کند (صنعتی فر و نی‌نوا، ۱۳۹۹: ۶۲). بنابراین، معنا نمودی است از رابطه میان واحدهای زبانی و مرجع‌هایشان (مفاهیم و مصداقی).

۲-۱-۴-۲. معنای ارجاعی

با توجه به آنچه ذیل معنا و ارجاع گفته شد، معنای ارجاعی در واقع نخستین معنای هر واژه است که در ذهن تداعی می‌شود؛ همان معنایی که در جهان خارج به یک مصداق یا مفهوم مشخص دلالت می‌کند و در فرهنگ‌های لغت نیز هر واژه براساس همین دلالت‌ها و ارجاع‌ها تعریف و مشخص می‌شوند. به عنوان مثال، نخستین معنایی که از واژه «تیز» در ذهن تداعی می‌شود «برنده» در مقابل «کند» است و در فرهنگ‌های لغت نیز نخستین معنایی که از آن ارائه شده همین معناست و پس از آن به معانی دیگری که می‌تواند این واژه محمول آن شود، پرداخته شده است. یا واژه «درخت»، تصویری از گیاهی را در ذهن مجسم می‌سازد که بلند و دارای تنه، شاخ و برگ در انواع گوناگون است و در فرهنگ‌های لغت نیز در تعریف آن به همین ویژگی‌هایی اشاره می‌شود که در جهان خارج برای هر گویشور زبانی قابل درک و ملموس است. بدین جهت، در میان انواع معنایی‌ای که در زبان‌شناسی و زیرشاخه‌هایش مورد مطالعه قرار می‌گیرد، این نوع معنا به عنوان معنای بنیادی و بدیهی‌ای شناخته می‌شود که انواع دیگر معنایی روی آن سوار می‌شوند (لطفی پورساعدی، ۱۳۹۹: ۲۲).

به تعبیر دیگر، معنای ارجاعی، معنای ثابت، مستقل و خارج از بافت‌واژگان است که برای اشاره به مفاهیم و مصداقی قابل درک و تصور به کار می‌رود و قابلیت آن را دارد که ب‌هنگام کاربرد در بافت کلامی و ارتباطی خاص محمول معنایی دیگری چون معنای ضمنی و... شود.

یوجین نایدا^۱ معنای ارجاعی را این گونه تعریف کرده است، «معنایی است مرتبط با معنای لغوی و معجمی واژه، هنگامی که به تنهایی و خارج از سیاق کلام و متن در نظر گرفته شود» (میرحاجی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۴۴).

۲-۲. معنای ارجاعی و تعادل ترجمه‌ای

با توجه به بنیادی بودن معنای ارجاعی و اهمیت آن در شناخت دیگر معانی بر مترجم لازم است هنگام ترجمه متن مبدأ به متن مقصد در وهله نخست به معنای ارجاعی واژگان متن مبدأ توجه کرده و سپس یکسان بودن یا نبودن مرجع آن‌ها را با مرجع معادل متن مقصد مشخص کند و آنگاه بافت متن را در نظر گیرد (لطفی پورساعدی، ۱۳۹۹: ۸۲)؛ چراکه بافت متن، معانی‌ای را در شرایطی خاص (هم آیی، دستور، نحو، فرهنگ و...) القا خواهد کرد که معنای ارجاعی را به معانی دیگر تغییر می‌دهد. به این جهت است که مونا بیکر^۲ در اشاره به سطوح مختلف «انواع تعادل»، تعادل را در سطح واژه، فراواژه و بعد از آن دستور زبان عنوان می‌کند (صنعتی فر و نی‌نوا، ۱۳۹۹: ۷۳). کولر^۳ نیز در تقسیم‌بندی‌ای که برای معادل‌یابی ارائه کرده، معنای ارجاعی را تحت عنوان معنای مستقیم در اولویت اول قرار داده است؛ یعنی مترجم در ابتدا باید متن را براساس معنای ارجاعی ترجمه کند. این در حالی است که اگر واژه تحت تأثیر متن یا عوامل دیگری قرار گیرد در این صورت مترجم می‌تواند به دیگر معانی متوسل شود (همان: ۶۶).

۳. تطبیق و تحلیل

حال با توجه به اینکه معنای ارجاعی نخستین و ملموس‌ترین معنای هر واژه است، چرا مترجمان گاهی در برگردان آن دچار لغزش می‌شوند؟ در بررسی ترجمه جلد دوم کتاب *الأيام* سه عامل برای این لغزش مشاهده شد که عبارتند از: ۱- اشتباه خوانشی، ۲- عدم توجه به فضای متن و ۳- اعمال سلیقه که در ادامه به هر یک از این عوامل به طور مفصل پرداخته خواهد شد.

1. Nida, E.
2. Baker, M.
3. Koller, W.

۳-۱. اشتباه خوانشی

یکی از عواملی که منجر به خطای مترجم در معادل‌یابی برای یک واژه در زبان مقصد می‌شود، خطای خوانشی است؛ به این معنا که مترجم واژه‌ای را به دلیل تشابه لفظی با واژه دیگر اشتباه می‌گیرد. صلح‌جو در کتاب گوشه و کنار ترجمه (۱۳۹۹: ۱۵۴) از آن به «اشتباه چشمی» تعبیر کرده است. این تشابه لفظی ممکن است به دو صورت نمود یابد:

الف- گاهی واژه‌ای با صورت و حروف یکسان حامل دو یا چند معنای متفاوت است که در اصطلاح به این واژگان، واژگان «همنام» می‌گویند.

واژگان همنام در فرهنگ لغت دارای مدخل‌های جداگانه‌ای هستند که معانی هر یک ذیل آن‌ها می‌آید. به عنوان مثال، واژه «قاض» حامل دو معنای متفاوت (۱) ویران کردن و فرو ریختن و (۲) شکاف برداشتن و ترکیدن، است. این دو معنای متفاوت از ریشه متفاوت ناشی می‌شود که در فرهنگ لغت معنای اول ذیل مدخل «قوز» (آذرنوش، ۱۳۸۸: ۵۶۴) و معنای دوم ذیل مدخل «قیض» (همان: ۵۷۱) آمده است. یا مانند واژه «عبره» که به دلیل اعراب متفاوت فاء‌الفعل (مفتوح یا مکسور بودن آن) در فرهنگ لغت دو مدخل جدا به آن اختصاص داده شده و حامل دو معنای متفاوت «اشک» یا «پند و عبرت» است.

ب- گاه صورت دو واژه در تمامی حروف بجز در یک حرف یکسان است: مانند واژه «عُجْرَة» به معنای «برآمدگی و قوز» و «عُجْرَة» به معنای «کوچک‌ترین فرزند و ته‌تغاری» که فقط در یک حرف تفاوت دارند. در ترجمه خدیو جم هر دو نوع اشتباه خوانشی مشاهده می‌شود که به عنوان نمونه می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

متن اصلی: ... استقبل الطريق كما بدأها ساعياً أمامه في خطى رقيقة قلقة (حسین، ۱۹۹۲: ۱۲۶).

ترجمه: و به راه اصلی وارد می‌شد و به دنبال عصاکش ناراحت و پریشان خویش به راه رفتن ادامه می‌داد (خدیو جم، ۱۳۹۸: ۱۵۱).

در این جمله از فصل اول جلد دوم *الأيام*، نویسنده محیطی را توصیف می‌کند که کودک نابینای داستان هیچ شناختی نسبت به آن ندارد و برای رفت و آمد، عصاکشی او

را همراهی و راهنمایی می‌کند. در این فصل واژه «أمامه» سه بار تکرار شده (مضی أمامه، یمضی أمامه، ساعیا أمامه) و در هر سه حالت به معنی «به جلو پیش رفتن» است. مترجم دو مورد اول «مضی أمامه، یمضی أمامه» را به همان معنای «به جلو پیش رفتن» برگردانده، اما «ساعیا أمامه» را در این مثال به «عصاکش» ترجمه کرده است. در اینجا به نظر، مترجم «أمام» را «إمام» خوانده و با توجه به معنای ارجاعی «إمام» (=پیشرو، رهبر) آن را به «عصاکش» ترجمه کرده و صفت‌های «رقيقة قلقة» را به عصاکش نسبت داده است. در اینجا لازم است به دو نکته اشاره شود:

۱- نکته دستوری که گویا مترجم به آن دقت نکرده، نسبت دادن دو صفت مؤنث «رقيقة قلقة» به موصوف مذکر «إمام» است که با فرض درست بودن واژه امام به معنای عصاکش در زبان عربی صفت از نظر جنس تابع موصوف است؛ بنابراین، این دو صفت مؤنث نمی‌توانند برای «إمام» به کار روند، بلکه صفت برای خطی (=گام‌ها) هستند.

۲- حذف واژه «خطی» و تغییر مفهوم جمله. مترجم با حذف واژه «خطی» و نسبت دادن صفت «رقيقة قلقة» به «إمام» (=عصاکش)، عصاکش را ناراحت و پریشان نشان داده است. در واقع همین تغییر باعث می‌شود در ذهن خواننده مقصد تصویری شکل گیرد که به هیچ وجه مدنظر نویسنده نیست.

ترجمه پیشنهادی: مسیر خود را همانگونه که آغاز کرده بود با قدم‌های سست و ناستوار ادامه داد.

متن اصلی: وإنما أرسل إلى القاهرة وأنتسب إلى الأزهر ليسلك طريقه الأزهرية الخالصة (حسین، ۱۹۹۲: ۲۶۵).

ترجمه: بلکه فرستادن او به قاهره و راه یافتنش به الأزهر برای آن بوده که راه و برنامه مخصوص الأزهر را دنبال کند (خدیوچم، ۱۳۹۸: ۳۹۹).

واژه «خالصة» با واژه‌های «محض، صاف، صریح، نقی، سالم» مترادف و به معنای «پاک، شفاف، ناب، سره، بی‌آلایش، بی‌غش» (آذرنوش، ۱۳۸۸: ۱۷۷، بستانی، ۱۳۷۵: ۳۵۴، عمر، ۱۴۲۹: ۶۷۹، معلوف، ۲۰۰۰: ۱۹۱، مجمع اللغة العربية، ۱۴۲۵: ۲۴۹ و موسی، ۱۴۱۰، جلد ۱:

۱۲۹) است و در یک حرف با واژه «خاصة» اختلاف دارد. «خاصة» متضاد «عامه» به معنای «ویژه، مخصوص، منحصر به فرد» (آذرنوش، ۱۳۸۸: ۱۶۷، قیم، ۱۳۹۴: ۳۵۸، بستانی، ۱۳۷۵: ۳۵۲ و عمر، ۱۴۲۹: ۶۵۲) است. به نظر، مترجم به دلیل خطای دید، واژه «خالصة» را «خاصة» خوانده و به اشتباه «مخصوص» ترجمه کرده و از آنجایی که معادل انتخابی مترجم در بافت جمله ناهماهنگی ایجاد نکرده، وی متوجه لغزش خود نشده است.

متن اصلی: وتصايح الطلاب من جوانب المسجد الحسيني بالشيخ أن حسبك فقد نقد الفول (حسین، ۱۹۹۲: ۲۷۲).

ترجمه: طلاب از اطراف مسجد حسینی فریاد برآوردند و به شیخ گفتند: «استاد کافی است، قول (حرف) تمام شد» (خدیوجم، ۱۳۹۸: ۳۴۷).

در این بخش نویسنده یکی از جلسات درس جوان را توصیف می کند که در آن با استاد خود به مباحثه می پردازد و این مباحثه به طول می انجامد و در این بین طلاب دیگر که برای رفتن به مغازه باقالا فروشی عجله دارند از استاد می خواهند که مباحثه را به پایان برساند، چرا که «فقد نقد الفول»؛ یعنی «باقالا دارد تمام می شود». واژه «فول» به معنی «باقالا» (ابن منظور، ۱۴۱۴، جلد ۱۱: ۵۳۴، عمر، ۱۴۲۹: ۱۷۵۴ و بستانی، ۱۳۷۵: ۶۷۴) در پارگرافی که نویسنده این مباحثه را به تصویر می کشد دو بار به کار رفته و مترجم اولی را به اشتباه «قول» خوانده و به «حرف» ترجمه کرده و دومی را «فول» خوانده و به «باقالا» برگردانده است و آنچه در این میان جلب توجه می کند، پاروقی است که مترجم در حاشی «صفحه زده و از جناس میان «قول» و «فول» سخن به میان آورده است و آن خود حاکی از لغزش دیگری است که مترجم در ورطه آن افتاده و کلمه «فول» را با فتح فاء خوانده، حال آنکه حرف فاء در این واژه مضموم است.

در مورد واژه «فول» اول که آن را «قول» خوانده، به نظر می رسد با توجه به اینکه طلاب از استاد خود می خواستند سخن را به پایان برساند در ترجمه آن به حرف (قول) ایجاد تعارض نکرده و در نهایت مترجم متوجه لغزش خود نشده است.

متن اصلی: وحين كانت أرجاء الحى الذى كان يقيم فيه تمتلىء بهذه الروائح الكريهة التى كانت تبعثها حرارة الشمس فتملاً الهواء (حسين، ۱۹۹۲: ۲۹۶).

ترجمه: در آن هنگام، تمام فضای محلی که در آن زندگی می‌کرد از بوهای تند و گند و تعفن پر بود. تابش خورشید این گندها را با هوای آن‌جا در هم می‌آمیخت (خدیوچم، ۱۳۹۸: ۳۷۹).

ذیل مدخل «بعث» در فرهنگ لغت‌های عربی به عربی معانی «أرسل، نشر، أخرج، أثار، هبّج» (ابن منظور، ۱۴۱۴، جلد ۲: ۱۱۶؛ مرتضی زبیدی، ۱۴۱۴، جلد ۳: ۱۷۱ و معلوف، ۲۰۰۰: ۴۲) و در فرهنگ لغت‌های عربی به فارسی نیز معانی «فرستادن، پخش کردن، تحریک کردن، برانگیختن» آمده است (آذرنوش، ۱۳۸۸: ۴۲ و قیم، ۱۳۹۴: ۱۷۱). با توجه به معانی ارجاعی «بعث» در این فرهنگ لغت‌ها، معادل «آمیختن» برای این واژه صحیح نمی‌نماید. به نظر می‌رسد در اینجا مترجم دچار خطای دید شده و واژه «بعث» را «عبث» به معنای «درهم‌آمیختن» (ازهری، ۱۴۲۱، جلد ۲: ۲۰۰، ابن منظور، ۱۴۱۴، جلد ۲: ۱۶۶، صاحب، ۱۴۱۴، جلد ۱: ۲۳۱ و بستانی، ۱۳۷۵: ۵۹۸) خوانده و در نتیجه در برگردان آن دچار لغزش شده است.

۲-۳. عدم توجه به فضای متن

منظور از فضای متن، سیاق نیست؛ زیرا سیاق یا بافت همانگونه که قبلاً در مبانی نظری اشاره شد، معنای واژه‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد و باعث به وجود آمدن معنای همایشی می‌شود. در اینجا صحبت از تأثیر کلمات روی یکدیگر نیست، بلکه توصیفی است که نویسنده از مکان یا شخصیت‌ها ارائه می‌دهد که مترجم باید آن را در انتخاب معادل برای واژگان لحاظ کند. در بررسی‌های ترجمه‌الایام مواردی مشاهده شده که مترجم به دلیل عدم توجه به متن در انتخاب معادل برای معنای ارجاعی برخی واژه‌ها دچار لغزش شده است که به عنوان نمونه می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

متن اصلی: وإنما هو عند أحدهم إذا أصبحوا، و عند ثان منهم إذا أمسوا، و عند ثالث منهم إذا تقدّم الليل (حسين، ۱۹۹۲: ۱۵۵).

ترجمه: این اجتماع همیشه در یک حجره معلوم تشکیل نمی‌شد، بلکه صبح در حجره کسی بود و شب در حجره دیگری و غروب در حجره سومی (خدیوجم، ۱۳۹۸: ۱۸۹).

در اینجا بحث درباره معادل ارجاعی واژه «لیل» است؛ «لیل» که دلالت به زمانی میان غروب خورشید و طلوع فجر دارد (ازدی، ۱۳۷۸، جلد ۳: ۱۱۶۶؛ فیومی، ۱۴۱۴: ۵۶۱ و بستانی، ۱۳۷۵: ۷۶۷) به «غروب» برگردانده شده و به نظر می‌رسد، معادل دقیقی نمی‌نماید؛ نویسنده در این متن درباره جلساتی صحبت می‌کند که سه بار در شبانه‌روز و هر بار در اتاق یکی از دوستان شیخ (برادر کودک نابینای داستان) تشکیل می‌شود. ظاهراً نویسنده در ذکر زمان برگزاری این جلسات ترتیب را رعایت کرده است: صبح، مساء، لیل. حال آنکه این ترتیب در ترجمه فارسی ملاحظه نمی‌شود و در ترتیب زمانی که برای اوقات شبانه‌روز در زبان فارسی ذکر شده غروب پیش از شب قرار می‌گیرد (جدول (۱)).

جدول ۱. اوقات شبانه‌روز در زبان فارسی

اوقات شبانه‌روز در زبان فارسی								
شب			روز					
شبانگاه		شامگاه	ظهر			صبح		
شبانگاه	نیمه شب	سرش ب	غروب	عصر	بعد از ظهر	نیم روز	پیش از ظهر	پگاه

منبع: باطنی، ۱۳۷۳: ۱۷۲ و نظری، ۱۳۹۶: ۱۱۱

ممکن است ایراد گرفته شود که در فرهنگ‌های لغت تک‌زبان و دو‌زبان، واژه «مساء» به فاصله زمانی ای «بعد از ظهر تا نماز مغرب و از نیمه روز تا شب» اطلاق می‌شود (ابن منظور، ۱۴۱۴، جلد ۱۵: ۲۸۱ و زمخشری، ۱۳۸۶: ۴) و به معنای «بعد از ظهر، عصر، شب» است (البلعکی، ۱۳۸۵: ۹۷۲) در نتیجه ترجمه آن به «شب» دور از واقعیت نیست. در پاسخ باید گفت که با توجه به اینکه نویسنده کلمه «لیل» را به کار برده و با در نظر گرفتن ترتیب

زمانی که در متن عربی لحاظ شده است، بهتر بود مترجم همین ترتیب را رعایت کرده و برای واژه «امسی» معادلی پیش از شب برمی‌گزید.

ترجمه پیشنهادی: این اجتماع همیشه در یک حجره معلوم تشکیل نمی‌شد، بلکه صبح در حجره کسی بود و عصر در حجره دیگری و شب در حجره سومی برگزار می‌شد.

متن اصلی: قد تهيأت نفسه لشيء من الفرح والمرح تحمله إليه هذه الأصوات الغربية المختلطة التي يسمعا حين يسعى في ذلك الشارع الهاديء الحلو (حسين، ۱۹۹۲: ۱۳۵).
ترجمه: از صداهای بیگانه و درهم آمیخته‌ای که هنگام عبور از آن خیابان خلوت و زیبا می‌شنید، اندکی شادی و امید در وجودش زنده می‌شد (خدیوجم، ۱۳۹۸: ۱۶۳).

در اینجا بحث دربارهٔ واژه «مرح» است که به «امید» برگردانده شده است. پیش از پرداختن به لغزش مترجم در ترجمهٔ این واژه، لازم است به طور مختصر به موضوع همایش آوایی^۱ پرداخته شود. همایش آوایی در آن دسته از ترکیبات یا عبارات رخ می‌نماید که به دلیل کاربرد زیاد یا سهولت ادای کلمات به صورت قراردادی به کار می‌رود (خزاعی فر، ۱۳۷۱: ۲۵). مانند: «راز و نیاز»، «دار و درخت» و «گشت و گذار» در زبان فارسی و «الشمس و القمر»، «القلب و اللسان» و «الماء و الکلا» در زبان عربی. همایش کلمات در این ترکیبات به همین شکل است و جابه‌جایی منجر به ناهم‌آیی آوایی می‌شود. در عبارت «فرح و مرح» همین همایش آوایی ملاحظه می‌شود و می‌توان گفت واژه «مرح» مرادف «فرح» است. در کتاب‌های لغت عربی به عربی و عربی به فارسی معانی‌ای که ذیل «مرح» ذکر شده است، عبارتند: از «شدة الفرح و النشاط، تبختر، نشط» (ابن منظور، ۱۴۱۴، جلد ۲: ۵۹۱؛ صاحب، ۱۴۱۴، جلد ۳: ۹۶ و فیروزآبادی، ۱۴۱۵، جلد ۱: ۳۴۱)، «خوشحالی و نشاط بیش از حد، خوشی، شادی، نشاط، سرزندگی» (بستانی، ۱۳۷۵: ۸۰۵ و آذرنوش، ۱۳۸۸: ۶۴۳)؛ در صورتی که ملاحظه می‌شود مترجم معادل «امید» را برای آن برگزیده است. اگر مقصود از انتخاب واژه «امید» همایش آوایی میان آن و کلمه «شادی» است باید گفت با در نظر گرفتن

معنای ارجاعی واژه «مرح» می‌توان در زبان فارسی معادل‌هایی را انتخاب کرد که دارای هم‌آیی آوایی هستند، مانند: شور و شعف، شور و نشاط.

متن اصلی: فهو الذی یقترح علیهم طعام الإفطار (حسین، ۱۹۹۲: ۱۷۰).
زیرا انتخاب ناهار با او بود (خدیوجم، ۱۳۹۸: ۲۰۷).

نویسنده در این بخش از داستان، روز جمعه‌ای را روایت می‌کند که طلاب پس از طلوع آفتاب توسط پیرمردی به نام عمو حاج علی از خواب بیدار می‌شوند و صبحانه و شام را با او میل می‌کنند. به نظر می‌رسد، در برگردان این عبارت مترجم متن و توصیفات نویسنده را مدنظر قرار نداده یا اگر هم قرار داده است، برداشت نادرستی از آن کرده که در نهایت منجر به لغزش در ترجمه شده و واژه «افطار» را که به معنی «صبحانه» است، ناهار ترجمه کرده است. از توصیفات نویسنده چنین برداشت می‌شود که عمو حاج علی تا نزدیک ظهر نزد طلاب بوده، سپس برای شرکت در نماز جمعه آنان را ترک کرده و پس از نماز عصر دوباره به آن‌ها ملحق می‌شود تا شام را به همراه آنان صرف کند. با توجه به اینکه در این بخش نویسنده روز جمعه را توصیف می‌کند و در این روز درس و بحث تعطیل است و طلاب دیر از خواب بیدار می‌شوند، گویا مترجم تصور کرده که طلاب از خوردن صبحانه صرف نظر کرده و ناهار می‌خورند؛ حال آنکه اگر چنین بود نویسنده حتماً از واژه «غداء» استفاده می‌کرد. علاوه بر این، عبارت «یصحبههم صباحهم» در متن به صراحت اشاره به صبح دارد و منظور نویسنده از واژه «افطار» صبحانه است، نه ناهار.

متن اصلی: فأخذ الغلام یناقش الأستاذ فی بعض ما کان یقول... ولكن الشیخ رد علیه فأفحمه وألجمه وملاً قلبه فی وقت واحد غیظاً وأزدراءً وخجلاً (حسین، ۱۹۹۲: ۲۰۰).
ترجمه: جوان با استاد در مورد برخی از گفته‌هایش به مجادله پرداخت... این شیخ او را سرزنش کرد. کودک دلیل آورد و مجابش نمود. دلش در یک لحظه از خشم و غضب و شرم پر شد (خدیوجم، ۱۳۹۸: ۲۴۷).

در این بخش از کتاب، نویسنده مباحثه و مجادله نوجوان را با استادش به تصویر می‌کشد که در نهایت استاد (= الشیخ) پاسخ می‌دهد و نوجوان را ساکت می‌کند و این باعث دل‌آزردگی و رنجش خاطر نوجوان می‌شود. در صورتی که ملاحظه می‌شود در ترجمه فارسی مترجم نه تنها در معادل ارجاعی فعل‌های «رد»، «أفحم» و «ألجم»، دچار لغزش شده، بلکه فعل «أفحم» و مرادف آن «ألجم» را به کودک نسبت داده است؛ حال آنکه هر چهار فعل (رد، أفحم، ألجم و ملأ) به شیخ و ضمیر «ه» در «أفحمه و ألجمه» به «غلام» برمی‌گردد. این در حالی است که در ترجمه اولاً مترجم فعل «رد» را که به معنای «پاسخ دادن» است (حیدری، ۱۳۸۱: ۲۶۵ و عمر، ۱۴۲۹: ۸۷۷). به «سرزنش کردن» ترجمه کرده، دواماً دو فعل «أفحم» و «ألجم» که اولی به معنای «او را با دلیل و برهان خاموش گردانید» (بستانی، ۱۳۷۵: ۱۰۵ و موسی، ۱۴۱۰، جلد ۱: ۲۱۲) و دومی به معنای «او را ساکت کرد و از ادامه دادن بازداشت» (حیدری، ۱۳۸۱: ۶۷۰) به «دلیل آوردن و مجاب کردن» ترجمه کرده و به «غلام» نسبت داده است، نه «شیخ». فعل چهارم هم؛ یعنی «ملأ» معلوم نیست به «غلام» برمی‌گردد یا به «شیخ»؛ حال آنکه همانطور که قبلاً گفته شد، این فعل نیز به «شیخ» برمی‌گردد و «شیخ» با پاسخ خود نوجوان را ساکت کرده و هم‌زمان (= فی وقت واحد) باعث رنجش و دل‌آزردگی وی می‌شود.

از ترجمه خدیوجم این‌گونه برداشت می‌شود که جوان با استادش به مجادله و بحث می‌پردازد و شیخ، جوان را به خاطر این مجادله سرزنش می‌کند، اما جوان با ارائه دلیل شیخ را مجاب می‌کند. در برگردان این متن، خدیوجم علاوه بر اینکه در معادل‌گزینی برای معنای ارجاعی فعل‌های «رد»، «أفحم» و «ألجم»، دچار لغزش شده، ترجمه مبهم ارائه کرده که خواننده را سر درگم می‌کند.

ترجمه پیشنهادی: نوجوان با استاد در مورد برخی از گفته‌هایش به مجادله پرداخت... اما شیخ با دلیل و برهان پاسخ او را داد و ساکتش کرد و باعث شد در یک لحظه نوجوان احساس خشم و حقارت و شرم کند.

۳-۳. اعمال سلیقه

با در نظر گرفتن جنبه هنری ترجمه به نظر می‌رسد مترجم حق دارد در گزینش معادل برای واژگان و همچنین در جمله‌بندی متن ذوق و سلیقه خود را اعمال کند با این هدف که متن برای خواننده زبان مقصد روان‌تر و جذاب‌تر شود، اما در مواردی که مترجم بتواند با در نظر گرفتن معنای ارجاعی متنی قابل قبول، شیوا و روان ارائه دهد، بهتر است همین کار را کرده و از تغییرات سلیقه‌ای اجتناب کند (فتحی دهکردی، ۱۳۸۱: ۶۳).

در ترجمه برخی از جملات کتاب *الایام* به نظر می‌رسد خدیوجم در گزینش معادل برای برخی واژه‌ها اعمال سلیقه کرده است؛ این در حالی است که با در نظر گرفتن معنای ارجاعی می‌توانسته ترجمه خوب و روانی از این جملات ارائه دهد؛ برای نمونه می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

متن اصلی: تنبعث منها روائح غریبه معقدة لا یکاد یحققها (حسین، ۱۹۹۲: ۱۲۶).
ترجمه: بوهای تند و زننده‌ای از آنجا متصاعد می‌شد، که علت آن را نمی‌توانست بفهمد
(خدیوجم، ۱۳۹۸: ۱۵۰).

نویسنده در این بخش درباره مسیری صحبت می‌کند که کودک نابینای داستان هنگام عبور از آن، بوهای عجیب و غریبی را حس می‌کند که برای او ناآشناست و نمی‌تواند آن‌ها را از هم تفکیک دهد. «غریبه» مترادف «عجیب، نادر» (اسماعیل صینی، ۱۴۱۴: ۸۳) و به معنای «عجیب، غریب، غیرعادی، ناآشنا، مبهم» (آذرنوش، ۱۳۸۸: ۴۷۸ و قیم، ۱۳۹۴: ۵۹۷) است و «معقدة» مترادف «التبس، اختلط، ارتبک، اشتبک» (اسماعیل صینی، ۱۴۱۴: ۸۳) به معنای «پیچیده، مبهم، غامض، درهم برهم» است (آذرنوش، ۱۳۸۸: ۴۹۹؛ بستانی، ۱۳۷۵: ۶۱۸)؛ به همین علت نویسنده در ادامه گفته است: «لا یکاد یحققها»؛ یعنی «نمی‌توانست آن‌ها را تشخیص دهد». مترجم در برگردان دو صفت «غریبه» و «معقدة» به جای معنای لغوی این دو کلمه، آن‌ها را به «تند و زننده» ترجمه کرده است. با توجه به اینکه این دو صفت برای خواننده فارسی‌زبان معلوم هستند در نتیجه برگردان عبارت «لا یکاد یحققها» به «نمی‌توانست آن‌ها را تشخیص دهد» بی‌معنی می‌نماید؛ از این رو، آن را

به «علت آن را نمی‌توانست بفهمد» ترجمه کرده که چندان دقیق نمی‌نماید. در واقع، عدم توجه به معنای ارجاعی دو واژه «غریبه» و «معقدة» باعث شده مترجم در ترجمه عبارت دوم نیز دچار لغزش شود.

ترجمه پیشنهادی: بوهای عجیب و ناآشنا و درهم برهمی ساطع می‌شد که نمی‌توانست آن‌ها را از هم تشخیص دهد.

متن اصلی: وما أكثر ما كان صاحبه ينحرف به ذات اليمين أو ذات الشمال ليجنبه عقبة قائمة هنا أو هناك (حسین، ۱۹۹۲: ۱۲۶).

ترجمه: در موارد بسیار عصاکش و راهنمایش او را به سمت راست و چپ می‌کشانید تا در چاله‌های فراوانی که در سراسر آن راه وجود داشت سقوط نکنند (خدیوجم، ۱۳۹۸: ۱۵۱).

واژه «عقبة» به معنای «راه سر بالا و سخت کوهستان، عایق و مانع، مسیر یا جاده سرازیری، شیب تند، مشکل» است (بستانی، ۱۳۷۵: ۶۱۷؛ قیم، ۱۳۹۴: ۵۷۶؛ آذرنوش، ۱۳۸۸: ۴۴۷ و عمر، ۱۴۲۹: ۱۵۲۵). با توجه به معانی ارجاعی «عقبة» می‌توان تصور کرد راهی را که کودک می‌پیماید دارای پستی و بلندی‌ها و موانعی است که عبور از آن چندان راحت نیست و به همین دلیل راهنمایش گاهی مسیرش را به سمت راست یا چپ منحرف می‌کرد تا او را از موانع بازدارد. در اینجا، مترجم می‌توانست با در نظر گرفتن معنای ارجاعی واژه «عقبة» متن را به فارسی برگرداند:

ترجمه پیشنهادی: بسیار پیش می‌آمد که راهنمایش او را به سمت راست یا چپ می‌کشاند تا از موانعی که بر سر راهشان بود، دور کند.

در واقع خدیوجم با گزینش واژه «چاله‌ها» در برابر «عقبة»، علاوه بر اهمال معنای ارجاعی کلمه، معنای عام آن را تبدیل به خاص کرده است؛ زیرا چاله یکی از مصادیق «عقبة» است و به کار بردن آن مترجم را مجبور به افزودن «سقوط نکنند» در ترجمه کرده است؛ در صورتی که معنای ارجاعی علاوه بر مرجح بودن، مترجم را از این تغییرات بی‌نیاز می‌کرد.

متن اصلی: لم يكن الصبي يعرف من بيئته القريبة أكثر من هذا (حسين، ۱۹۹۲: ۱۳۰).
ترجمه: کودک از زندگی داخلی خود، که اولین مرحله زندگی او در قاهره بود بیش از این چیزی به خاطر نمی آورد (خدیوجم، ۱۳۹۸: ۱۵۶).

در فصل اول جلد دوم کتاب *الأيام* نویسنده درباره محل اقامت جدید خود در قاهره توضیحاتی می دهد و در آغاز فصل دوم اظهار می کند که معلوماتش درباره محل زندگی در همین حد است. واژه «بیته» به معنای «منزل، خانه، محل اقامت، محیط، حالت، وضعیت» (مجمع اللغة العربية: ۷۵؛ ۱۴۲۵، ابن منظور، ۱۴۱۴، جلد ۱: ۳۹ و آذرنوش، ۱۳۸۸: ۵۲) و «قريبة» به معنای «نزدیک، اخیر، ساده» است (آذرنوش، ۱۳۸۸: ۵۳۶؛ قیم، ۱۳۹۴: ۶۴۴؛ مجمع اللغة العربية، ۱۴۲۵: ۷۲۳ و ابن منظور، ۱۴۱۴، جلد ۱: ۶۶۲). نویسنده عبارت «بیته قريبة» را در برابر الأزهر که از نظر وی «بیته بعيدة» هست به کار برده است. مترجم در ترجمه این جمله به راحتی می توانسته برای برگردان واژه «بیته» از معادل ارجاعی «محیط» یا «محل زندگی» استفاده کند، اما ترجمه واژه «قريبة» براساس معنای ارجاعی میسر نخواهد بود و مترجم ناچار است به معنای همایشی متوسل شود. در هر حال اعمال سلیقه ای که مترجم در برگردان این عبارت کرده منجر به خلق برابرنهاد مبهم «زندگی داخلی» شده که معادل چندان دقیقی نیست و خواننده متن مقصد معنای واضح و روشنی از آن برداشت نمی کند.

ترجمه پیشنهادی: شناخت کودک از محل زندگی جدید چیزی بیش از این نبود.

متن اصلی: واخذت الشمس تنحدر إلى مغربها، وأخذ يتسرب إلى نفسه شعور شاحب هاديء
حزین (حسين، ۱۹۹۲: ۱۶۱).

ترجمه: در آن هنگام، روز به پایان می رسید و خورشید در باختر سرازیر می شد. احساس تیره و آرام و دردآلود در جان و دل کودک جایگزین می شد (خدیوجم، ۱۳۹۸: ۱۹۷).

در این بخش از داستان، نویسنده حال و هوای کودک را پس از غروب آفتاب توصیف

می‌کند. در این هنگام که کودک در حجره‌اش تنها می‌ماند؛ از یک طرف تاریکی ابدی نابینایی و از طرف دیگر، تاریکی شب که او را دربر می‌گرفت و هر دو باعث می‌شد که اندوه اندک اندک به دل او راه یابد. در این توصیفات، نویسنده از احساس دیگری قبل از اندوه سخن به میان نمی‌آورد که اندوه جای آن را بگیرد. در فرهنگ لغت‌های الصحاح (جلد ۱؛ ۱۳۷۶) لسان العرب (جلد ۱؛ ۱۴۱۴)، تاج العروس (جلد ۲؛ ۱۴۱۴) و قاموس المحيط (جلد ۱؛ ۱۴۱۵) ذیل مدخل «تَسْرَب» واژه «دخل» به معنای «راه یافتن، رخنه کردن و نفوذ کردن» آمده (بستانی، ۱۳۷۵: ۲۲۷ و آذرنوش، ۱۳۸۸: ۲۸۴) و معنای «جایگزین شدن» برای آن ذکر نشده است. به نظر می‌رسد، مترجم با اعمال سلیقه خود و عدم در نظر گرفتن معنای ارجاعی فعل «تسرب» نه تنها ترجمه درستی از این عبارت ارائه نداده چه بسا خواننده زبان مقصد از خود بپرسد، غم و اندوه جایگزین چه چیزی شده است؟

ترجمه پیشنهادی: آفتاب اندک اندک به سمت مغرب پیش می‌رفت، و آرام آرام اندوهی تیره و تار در دل و جان کودک رخنه می‌کرد.

۴. بررسی آماری

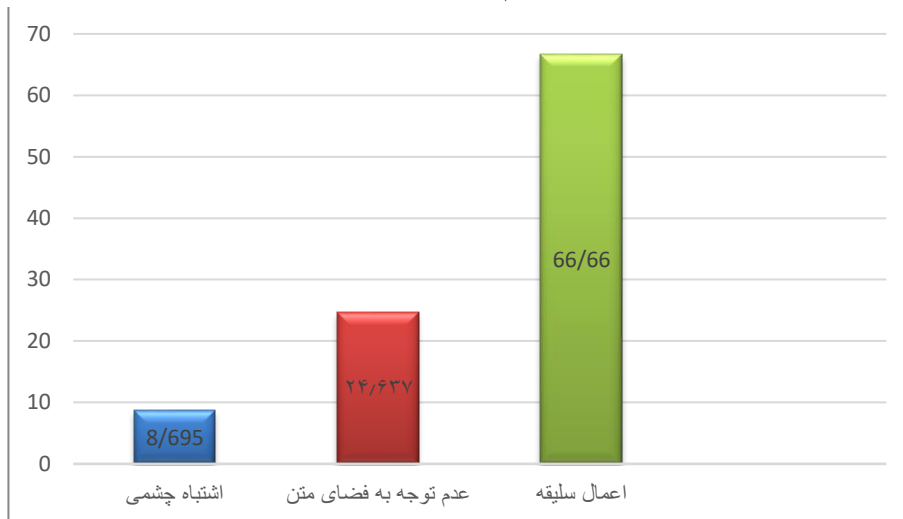
در بررسی‌های ۶۹ مثال از ترجمه جلد دوم کتاب *الآیام*، بسامد لغزش‌های مترجم در سه عامل اشتباه چشمی، عدم توجه به فضای متن و اعمال سلیقه به قرار جدول (۲) است.

جدول ۲. بسامد لغزش‌های مترجم در برگردان معنای ارجاعی بر اساس عامل

عوامل عدم گزینش معادل ارجاعی	اشتباه چشمی	عدم توجه به فضای متن	اعمال سلیقه
تعداد کل	۶	۱۶	۴۷

نمودار (۱) لغزش‌های خدیوچم در برگردان معنای ارجاعی در هر عامل بر اساس معیار درصدی است.

نمودار ۱. عملکرد مترجم در گزینش اشتباه معادل ارجاعی

بحث و نتیجه گیری

با بررسی ۶۹ مثال از ترجمهٔ جلد دوم کتاب *الایام* که به نظر می‌رسد خدیوجم در برگردان معنای ارجاعی در آن‌ها دچار لغزش شده است. سه عامل برای این لغزش‌ها مشخص شد که عبارتند از: اشتباه خوانشی یا چشمی، عدم توجه به فضای متن و اعمال سلیقه. در اشتباه خوانشی یا چشمی، مترجم به دلیل تشابه لفظی میان واژهٔ موردنظر با واژهٔ دیگر دچار چنین لغزشی می‌شود. این تشابه ممکن است ناشی از جابه‌جایی یک حرکت یا حرف و یا حذف یک حرف رخ دهد. در عدم توجه به فضای متن، مترجم به توصیفات نویسنده دربارهٔ شخصیت‌ها و احوال درونی یا بیرونی‌شان توجه نمی‌کند یا برداشت نادرستی از آن‌ها می‌کند که در نهایت منجر به لغزش وی در معادل‌گزینی برای معنای ارجاعی برخی واژه‌ها می‌شود. اعمال سلیقه بالاترین بسامد را در میان لغزش‌های مترجم در برگردان معنای ارجاعی داراست و خدیوجم بنابر سلیقه و صلاحدید خود معادلی را برمی‌گزیند که در حیطهٔ معنای ارجاعی واژه قرار نمی‌گیرد. حال ممکن است مترجم تغییراتی را در متن اعمال کند که معادل‌گزینی وی معقول و منطقی به نظر آید، اما در مواردی این تصرفات منجر به ایجاد خلل در معنای کلی متن می‌شود و در نهایت تصویری را به ذهن خوانندهٔ زبان مقصد به ویژه خوانندهٔ حرفه‌ای القا کند که مدنظر نویسنده نیست.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Horiyeh Kokabi Dana <http://orcid.org/0009-0000-2351-9487>

Ali Saedavi <http://orcid.org/0009-0001-4032-2405>

منابع

- آذرنوش، آذرتاش. (۱۳۸۸). فرهنگ معاصر عربی-فارسی بر اساس فرهنگ عربی-انگلیسی هانسور. چاپ دهم. تهران: نشر نی.
- ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۱۴). لسان العرب. جلد ۱ و ۲ و ۱۱ و ۱۵. الطبعة الثالثة. بیروت: دار صادر.
- ازدی، عبدالله بن محمد. (۱۳۸۷). کتاب الماء، جلد ۳. چاپ اول. تهران: انتشارات دانشگاه علوم پزشکی ایران و موسسه مطالعات تاریخ پزشکی، طب اسلامی و مکمل.
- ازهری، محمدین احمد. (۱۴۲۱). تهذیب اللغة، جلد ۲. الطبعة الأولى. بیروت: دارالأحیاء التراث العربی.
- اسماعیل صینی، محمود. (۱۴۱۴). المکنز العربی المعاصر. الطبعة الأولى. بیروت: مکتبه لبنان ناشرون.
- باطنی، محمدرضا. (۱۳۷۳). زبان و تفکر. چاپ پنجم. تهران: انتشارات فرهنگ معاصر.
- باقری، مهری. (۱۳۷۴). مقدمات زبان‌شناسی. چاپ سوم. تبریز: انتشارات دانشگاه تبریز.
- بستانی، فؤاد افرام. (۱۳۷۵). فرهنگ ابجدی. چاپ دوم. تهران: نشر اسلامی.
- البلبکی، روحی. (۱۳۸۵). فرهنگ عربی-فارسی المورد. محمد مقدس. چاپ اول. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- جوهری، اسماعیل بن حماد. (۱۳۷۶). الصحاح. جلد ۱. الطبعة الأولى. بیروت: دارالعلم للملایین.
- حسین، طه. (۱۹۹۲). الأيام، الطبعة الأولى. القاهرة: مرکز الأهرام للترجمة والنشر.
- حسین، طه. (۱۳۹۸). آن روزها. حسین خدیوچم. چاپ سوم. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- حیدری، محمد. (۱۳۸۱). معجم الأفعال المتداولة. الطبعة الأولى. قم: المركز العالمی للدراسات الإسلامية.
- خزاعی فر، علی. (۱۳۷۱). فرهنگ اصطلاحات ترجمه. میل ترکیبی کلمات. مترجم، ۶ (۲)، ۱۹-۲۵.

زمخشری، محمودبن عمر. (۱۳۸۶). *مقدمه الأدب*. چاپ اول. تهران: انتشارات موسسه مطالعات اسلامی دانشگاه تهران.

صاحب، اسماعیل بن عباد. (۱۴۱۴). *المحیط فی اللغة*. جلد ۱ و ۳. الطبعة الأولى. بیروت: عالم الکتب.

صفوی، کورش. (۱۳۹۷). *درآمدی بر معنی‌شناسی*. چاپ ششم. تهران: انتشارات سوره مهر.

صلح‌جو، علی. (۱۳۹۹). *از گوشه و کنار ترجمه*. چاپ چهارم. تهران: نشر مرکز.

صنعتی‌فر، محمد صالح و نی‌نوا، سیدشجاع. (۱۳۹۹). *مقدمه‌ای بر مبانی نظری ترجمه*. چاپ اول. تهران: نشر علمی.

عمر، احمد مختار. (۱۴۲۹). *معجم اللغة العربية المعاصرة*. الطبعة الأولى. القاهرة: عالم الکتب.

فتحی دهکردی، صادق. (۱۳۸۱). *راهکارهای راهبردی در فرآیند ترجمه واژه‌های عربی به فارسی*.

مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، ۳ و ۴ (۱۶۴)، ۵۱-۶۶.

فیروزآبادی، محمد بن یعقوب. (۱۴۱۵). *القاموس المحیط*. جلد ۱. الطبعة الأولى. بیروت: دارالکتب العلمية.

فیومی، احمد بن محمد. (۱۴۱۴). *المصباح المنیر فی غریب الشرح الكبير للرافعی*. الطبعة الثانية. قم: موسسه دار الهجرة.

قیم، عبدالنبی. (۱۳۹۴). *فرهنگ معاصر میانه عربی-فارسی*. چاپ چهارم. تهران: انتشارات فرهنگ معاصر.

لطفی پورساعدی، کاظم. (۱۳۸۷). *درآمدی به اصول و روش ترجمه*. چاپ سیزدهم. تهران: انتشارات مرکز نشر دانشگاهی.

لوبنر، سباستین. (۱۳۹۹). *درآمدی بر معناشناسی*. جلال رحیمیان. چاپ اول. تهران: نشر نویسه پارسی.

ماندی، جرمی. (۱۳۹۷). *معرفی مطالعات ترجمه؛ نظریه‌ها و کاربردها*. علی بهرامی و زینب تاجیک. چاپ اول. تهران: انتشارات رهنما.

مجمع اللغة العربية. (۱۴۲۵). *معجم الوسیط*. الطبعة الرابعة. مصر: مكتبة الشروق الدولية.

محفوظ، نجیب. (۲۰۰۹). *الشحاذ*. الطبعة الرابعة. القاهرة: دار الشروق.

محفوظ، نجیب. (۱۳۸۸). *گلد*. محمد دهقانی. چاپ سوم. تهران: انتشارات نیلوفر.

مرتضی زبیدی، محمد بن محمد. (۱۴۱۴). *تاج العروس*. جلد ۲ و ۳. الطبعة الأولى. بیروت: دارالفکر.

معلوف، لويس. (۲۰۰۰). المنجد في اللغة العربية المعاصرة. بيروت - لبنان: دارالمشرق.
موسی، حسین یوسف. (۱۴۱۰). الإفصاح. جلد ۱. الطبعة الرابعة. قم: مکتب الاعلام الاسلامی.
میرحاجی، حمیدرضا، مرامی، جلال و امانی، رضا. (۱۳۹۰). کاربردشناسی اصل «تعادل ترجمه‌ای»
واژگان در فرآیند ترجمه قرآن. فصلنامه ادب عربی، ۳(۲)، ۱۳۷-۱۶۴.
نظری، علیرضا. (۱۳۹۶). تحلیل مقوله‌های نسبیّت زبانی در عربی به فارسی و تأثیر آن بر ترجمه. دو
فصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۷(۱۷)، ۹۹-۱۲۴. [DOI:
<https://doi.org/10.22054/rctall.2017.8329>]

Translated References to English

- Azarnoosh, A. (2010). *A Contemporary Dictionary of Arabic to Persian based on Hans Ver's Arabic-English Dictionary*. 10th reprint. Tehran: Nashr-Ney. [In Persian]
- Ibn Manzoor, M. (1993). *Arabic language*. vol. 1, 2, 11, and 15. Third reprint. Beirut: Dar Sader. [In Arabic]
- Azdi, A. (2009). *Kitab al-Ma'a*, vol. 3. First reprint. Tehran: Iran University of Medical Sciences - Institute of History of Medicine, Islamic and Complementary Medicine. [In Arabic]
- Azhari, M. (2000). *Tahzib al-Laghe*, vol. 2. first reprint. Beirut: Dar al-Ehya al-Torath al-Arabi. [In Arabic]
- Ismail Seini, M. (1993). *Modern Arabic al-Makans*. first reprint. Beirut: Lebanese School of Publishing. [In Arabic]
- Batani, M. (1995). (*Language and thinking*) (*Zaban va tafacore*). Fifth reprint. Tehran: Contemporary Dictionary. [In Persian]
- Bagheri, M. (1996). *Introduction to Linguistics*. Third reprint. Tabriz: Tabriz University. [In Persian]
- Bustani, F. A. (1997). *Alphabet culture*. second reprint. Tehran: Islamic Publishing House. [In Persian]
- Al Baalbaki, R. (2007). *Arabic-Persian Dictionary*. Holy Muhammad. First Edition. Tehran: Amir Kabir Publishing House. [In Persian]
- Johari, I. (1998). *Al-Sahah*, Volume 1. first edition. Beirut: Dar al-Alam Lalmullain. [In Arabic]
- Hossein, T. (1992). *Al-Ayyam*, first edition. Cairo: Al-Ahram Translation and Publishing Center. [In Arabic]
- Hossein, T. (2018). (*those days*) *Unroozzha*. Hossein Khadiojam 3rd reprint. Tehran: Scientific and Cultural. [In Persian]

- Heydari, M. (2003). *The dictionary of common verbs*. first edition Qom: World Center for Islamic Studies. [In Arabic]
- Khazai Far, A. (1993). Dictionary of translation terms. Affinity of words. *Translators*, 6 (2): p. 19-25. [In Persian]
- Zamakhshari, M. (2008). *Introduction to literature*. First Edition. Tehran: Institute of Islamic Studies, University of Tehran. [In Arabic]
- Sahib, I. (1993). *Al-Muhait Fi Al-Lagha*, Vol. 1 and 3. first edition Beirut: Alam al-Katb. [In Arabic]
- Safavi, K. (2017). *An introduction to semantics*. Sixth edition. Tehran: Surah Mehr. [In Persian]
- Sol-h joo, A. (2019). *As gooshe-kenar trajome*. fourth edition. Tehran: Nahr-e-Markaz. [In Persian]
- Sanati Far, M., Ni Nawa, Sh. (2019). *An introduction to the Theoretical Foundations of Translation*. First Edition. Tehran: Neshar Elami. [In Persian]
- Omar, A. M. (2008). *Dictionary of the contemporary Arabic Language*. first edition. Cairo: Alam Al-Kutub. [In Arabic]
- Fathi Dehkordi, S. (2003). *Strategic approaches in the process of translating Arabic words into Persian*. Tehran University Faculty of Literature and Humanities Journal, 3&4(164): p. 51-66. [In Persian]
- Firozabadi, M. (1994). *Al-Qamoos Al-Muhait*, Volume 1. first edition Beirut: Dar al-Kitab al-Alamiya. [In Arabic]
- Fayoumi, A. (1993). *Al-Masbah al-Munir fi Gharib al-Sharh al-Kabir by Al-Rafi'i*. second edition Qom: Dar Al-Hijrah Institution. [In Arabic]
- Qayyim, A. N. (2014). *Middle Arabic-Persian contemporary Dictionary*. fourth reprint. Tehran: Contemporary Dictionary. [In Persian]
- Lotfipour Saedi, K. (2008). *An introduction to the principles and methods of translation*. 13th edition. Tehran: Academic Publishing Center. [In Persian]
- Loebner, S. (2019). *Understanding semantics*. Jalal Rahimian. First Edition. Tehran: Parsi Script Publishing(Nashr-e Nevee-se Parsi). [In Persian]
- Munday, J. (2017). *Introducing Translation studies: Theories and Functions*. Translated by Ali Bahrami and Zainab Tajik. First Edition. Tehran: Rahnama. [In Persian]
- The Arabic Language Academy. (2004). *Intermediate Dictionary*. fourth edition, Egypt: School of Al-Sharooq al-Dawliyyah. [In Arabic]
- Mahfouz, N. (2009). *Al Shahaz*. Fourth edition. Cairo: Dar al-Sharrouk. [In Arabic]

- Mahfouz, N. (2010). *Geda*, Mohammad Dehghani Third edition. Tehran: Nilofar. [In Persian]
- Morteza Zubeidi, M. (1414). *Taj al-Aros*, vol. 2 and 3. First edition. Beirut: Dar al-Fekr. [In Arabic]
- Maalouf, L. (2000). *Al-Munjad in the modern Arabic language*. Beirut-Lebanon: Dar Al Mashreq. [In Arabic]
- Musa, H. (1989). *Disclosure*, vol.1. Fourth edition. Qom: School of Islamic Studies. [In Arabic]
- Mirhaji, H. R., Marami, J. and Amani, R. (2011). Pragmatics of Principle of Lexicons Translation Equivalence in Quran translation process. *Arabic Literature*, 3(2): p. 137-164. [In Persian]
- Nazari, A. (2018). Analysis of the Categories in Linguistic Relativity between the two Arabic and Persian Languages and its Impact on Translation. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 7(17), 99-124. [DOI: <https://doi.org/10.22054/rctall.2017.8329>] [In Persian]

استناد به این مقاله: کوکی دانا، حوریه و سعیداوی، علی. (۱۴۰۲). بررسی دلایل لغزش مترجمان در برگردان معنای ارجاعی (مطالعه موردی ترجمه جلد دوم کتاب *الایام*). *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۳(۲۹)، ۷۵-۱۰۶. doi: 10.22054/RCTALL.2024.75900.1695

Translation Researches in the Arabic Language and Literature is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.